

Заклад вищої освіти «Український католицький університет»

Гуманітарний факультет

Кафедра культурології

Кваліфікаційна робота на тему
«Трансформація міфу про батярів в культурі сучасного Львова»

Виконала: студентка 4 курсу, групи ГКУ19/Б
Галузі знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальності 034 Культурологія
Освітньої програми “Культурологія”
Освітній ступінь Бакалавр

Качковська О.А.

Керівник Павлишин А.С.

Рецензент _____
(прізвище та ініціали)

Львів – 2023 року

АНОТАЦІЯ

The transformation of the myth of the Batiars in the culture of modern Lviv

У цій роботі досліджується те, у що трансформувався міф про батярів, який почав творитись у міжвоєнному Львові, а з кінця 1980-х отримав нове життя. Перший розділ містить інформацію про історію батярства у Львові: як батяри з'явилися у місті, як утворився термін, у яких районах вони жили. Другий розділ присвячений періоду, коли найактивніше творився і поширювався міф про батярів, а також занепаду цього міфотворення після Другої світової війни. У третьому розділі розглядається відродження батярства від кінця 1980-х, його українізація, а також досліджується у що трансформувався міф про батярів у сучасному Львові.

Ключові слова: міф, батяри, Львів, батярські пісні, трансформація міфу про батярів

Зміст

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I.....	6
Історія батярської субкультури.....	6
1.1 Міф батярів як частина міфу про Львів.....	6
1.2 Батяри: походження терміну та його географія.....	9
РОЗДІЛ II.....	16
Творення батярського міфу.....	16
2.1 Популяризація образу батяра і міф про батяра як захисника Львова....	16
2.2 Щепко і Тонько як головні популяризатори міфу про батярів.....	20
2.3 Доля міфу про батярів у Львові після Другої світової війни.....	23
РОЗДІЛ III	
Міф про батярів як частина українського Львова.....	27
3.1 Відродження, українізація та актуалізація міфу про батярів.....	27
3.2 Відголоски міфу про батярів у сучасному Львові.....	32
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	41
ДОДАТКИ.....	44

ВСТУП

Об'єктом мого дослідження є міф про батярів, а предметом — трансформація міфу про батярів в культурі сучасного Львова. Минулого року я відмовилась від подібної теми, адже після початку повномасштабного вторгнення дивно було навіть думати про таке непрактичне і далеке від реальності дослідження. Адже в той час усі сили було спрямовано на допомогу ЗСУ, переселенцям і на вболівання за перемогу України. Проте за рік прийшло усвідомлення, що культура та різні її прояви на часі. До того ж немає якогось повного та цілісного аналізу міфу про батярів у контексті сучасного Львова. А недосліджене має бути дослідженим, тому тема є актуальною.

Мене цікавили питання про стан міфу про батярів зараз: як він розвивався, у що трансформувався зараз і якими є його прояви у культурі сучасного Львова. Моєю гіпотезою було те, що міф про батярів цілковито втратив актуальність і майже зник. Його існування, котре проявляється в кількох туристичних точках, пов'язане з ностальгією людей, котрі ще пам'ятають виступи театру «Не журись» і посвідчення батяра, які можна було купити. А ось для молоді цього міфу уже практично не існує.

Для розуміння поняття міфу я опрацювала розділ «Міф сьогодні» з книги Ролана Барта «Міфології». Надзвичайно важливою для моєї роботи стала монографія Уршулі Якубовської «Міф львівського батяра», у якій авторка писала про батярів у літературі, пресі, піснях, радіо, фільмах і спогадах. Стаття Володимира Окаринського «Яндрус, антек, махабунда та інші. Українська і локальні рецепції субкультури «батярів» на тлі конструювання модерного міту батярів і старої маргінальності (друга

половина XIX ст. — 1939 р.)» була мені цінною зокрема через згадки про батярів, котрі обирали українську сторону в українсько-польському протистоянні. Роман Голик у статті «Між різними етнічними світами?: Міський фольклор Львова, аргументи та міф батяра у 20—30-х рр. XX ст.» писав про середовище творення батярського балаку, а також відображення в них певних національних чи регіональних стереотипів. Книжка Єжи Габеля та Софії Курзової не лише надала інформацію про історію львівської пісні, але й візуалізували її великою кількістю прикладів пісень з текстами, нотами й короткими нотатками про них.

Окрім цього я опрацювала багато статей та інтерв'ю, промоніторила сторінки соціальних мереж, котрі присвячені подіям чи закладам, пов'язаних з міфом про батярів, переглянула кілька фільмів і створила опитувальник, за допомогою якого опитала 55 студентів зі Львова. Опрацьовані матеріали та їхнє різноманіття допомогли мені якомога повніше вивчити історію розвитку батярського міфу і те, у що він трансформувався зараз.

РОЗДІЛ I

Історія батярської субкультури

1.1 Міф батярів як частина міфу про Львів

Львів має на людей неймовірний вплив. Про нього складають пісні, вірші, легенди. Якщо почитати «Я вернувся до свого міста» Богдана Нижанківського або «Мій Львів» Юзефа Вітліна, можна відчуту ту глибоку любов, яку письменники відчували до міста. З неймовірним теплом про Львів писали також поляки, які були змушені покинути його в часі Другої світової війни. Їхні спогади Уршуля Якубовська помістила у книгу «Міф львівського батяра». Якщо почитати спогади про це дивовижне, багатокультурне, співоче місто, де всі одне з одним чудово уживаються разом, а якщо й сваряться, то хіба для того, аби про це написали нову кумедну історію, можна подумати, що Львів — чарівне міфічне місто, якого насправді не існує. Вигадка, у яку всім так відчайдушно хочеться вірити.

Міф Львова складається з багатьох менших. Поміж львівських левів, кави і бруківки знаходяться батяри. Батяри — це люди, котрі походять здебільшого з львівських передмість. Славляться своїми піснями, веселою вдачею і любов'ю до гарного часопроведення в кнайпах. Батяри є добрі та шляхетні, але й задиристі. Готові захищати свою територію, а за потреби й цілий Львів. Однак варто мати на увазі, що цілковито достовірної інформації про них немає. Багато дослідників та дослідниць вивчали батярів, однак виходило лише висувати припущення про їхнє походження, поведінку та вигляд, бо з'ясувати де міф, а де правда, практично неможливо.

Говорючи про міф, варто дати визначення цьому поняттю. За Бартом міф — це тип комунікації¹. Повідомлення, яке може передаватись через рекламу, вистави, фотографії, фільми. А в контексті батярів саме радіо зробило образ батяра відомими не лише у Львові, а й на цілій Галичині. Міф динамічний: він може змінюватися, обростати новими сенсами, зникати. За допомогою літератури, преси, фольклору, записаним спогадам можна прослідкувати як слово «батяр» змінювало свою конотацію. Окрім того, міф говорить не про те, чим є якась річ чи поняття, а те, чим вони хочуть здаватися. Через багатолітню міфологізацію батярів їх може бути тяжко досліджувати. Однак конкретно в моїй роботі мене цікавлять не факти, а саме процес міфологізації, а головне те, як виглядає міф про батярів сьогодні.

Міф батярів напряму стосується міфу самого Львова, а львівська вулиця була відома своїми персонажами. До того, як з'явилися батяри, злодіїв і різних хуліганів називали андрусами/яндрусами і антеками/янтеками. Яндрусами хуляганів у своїх текстах називав Іван Франко². Це слово було відоме широко вживане не лише по всій Галичині, але й зустрічалось у Білорусі у формі «вандрус». Слово «антек» вживалось поруч з андрусом і проіснувало достатньо довго, щоб вживатись як синонім і слова «батяр». Походить, ймовірно, від чоловічого імені Антон. На Личакові була церква святого Антонія, відтак там було багато Антонів. І антеків також. Інша форма імені Антон/Антоній — Тонько. Це слово також використовували для позначення хуліганів, а ще існувала й жіноча форма — «тонька».

---

¹ Barthes R. Myth today // Mythologies / New York: The Noonday Press, 1991, p. 107.

² Окаринський В. Яндрус, антек, махабунда та інші. Українська і локальні рецепції субкультури «батярів» на тлі конструювання модерного міту батярів і старої маргінальності (друга половина XIX ст. — 1939 р.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://chtyvo.org.ua/authors/Okarynskyi_Volodymyr/Yandrus_antek_makhabunda_ta_ynshi_Ukrainska_i_lokalni_r_etseptsii_subkultury_batiariv_na_tli_konstrui/ (17.03.2017).

Але львівська вулиця була багата не одними злодіями і шибениками. У Львові колись активно користувались словом «свїрк», говорячи про вар'ятів, хворих на голову. У міських переказах свїрки зрослись з виглядом міста і стали невіддільною його частиною. А згадки про них були ще з ХІХ ст. Як писали Єжи Габеля і Софія Курзова³, слово з'явилося через ухиянтів від австрійської армії, котрі вдавали з себе вар'ятів, видаючи дивні звуки, схожі на цвіркотіння коників-стрибунців.

Ігор Кутернога в статті про львівських свїрків⁴ відзначав їхню погідність і неагресивність. Мешканці до них ставились добре, називаючи оригіналами. Для візуалізації образу свїрків Єжи Габеля та Софія Курзова назвали кілька прикладів⁵. Серед них і дурного Яся. Він походив з Калічої гори, був сином перекупки. Також був Професор або ж Філософ — чоловік, котрий писав вірші на замовлення і читав латиною. Траплялися і жінки-свїрки, серед яких відома Горбата Рузя, котра по кав'ярнях продавала газети. Була дуже товариська й балакуча. А от сліпа Мінця навпаки була замкнена в собі. Сиділа на Гетьманських валах, співала різні шлягери.

Львів також славиться своїми піснями, котрі були дуже різноманітними. У львівському передмісті можна було почути як мелодії польських краков'яків, так і українських коломийок. Єжи Габеля та Софія Курзова зазначали⁶, що найбільшого розквіту львівська пісня зазнала за 20 років до Першої світової війни, у той час, коли якраз набирали розголосу діяння батярів, лідером яких Єжи Габеля і Софія Курзова називають Юзька Мариновського. Після Першої світової війни львівська пісня втратила свою

---

³ Habela J., Kurzowa Z. *Życie Lwowa I jego mieszkańców w latach 1772-1939 // Lwowskie piosenki uliczne, kabaretowe i okolicznościowe do 1939 roku.* Kraków: Polskie wydawnictwo muzyczne, 1989, s. 26-27.

⁴ Кутернога І. Свїрк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n42texts/swirk.htm>. (2006).

⁵ Habela J., Kurzowa Z. *Życie Lwowa I jego mieszkańców w latach 1772-1939...* s. 24-25.

⁶ Habela J., Kurzowa Z. *Geneza, źródła melodii I zarys historiography piosenki lwowskiej...* s. 67.

гучність, однак уже в 1930-х залунала з новою силою. Великою мірою завдяки передачі «Весела львівська хвиля».

Велика кількість батярських пісень, котрі дійшли до нашого часу, були створені у міжвоєнний період поетами і піснярями. Зокрема і «Тільки ві Львові», котра вперше з'явилась у фільмі «Волоцюги» 1939 року і стала гімном міста, була створена Емануелем Шлехтером.

1.2 Батяри: походження терміну та його географія

Батяри (часто під іншими назвами) існували і в інших містах, проте львівські стали найпопулярнішими. Вирізнялися зокрема своєю мовою. Батярський балак зараз зайняв поважне місце у львівському діалекті, хоча поважне панство кінця XIX століття — початку XX цуралося їхнього балаку. Балак складається з української, польської, німецької мов та їдишу. Творився на львівських вулицях серед нижчих верств населення, які склалися з євреїв українців та поляків. Відтак було кілька видів батярської мови: українізована польська і полонізована українська.⁷

Юрій Винничук на лекції в межах «Австрійських вечорів» говорив про те, що батяри мешкали на Замарстинові, Клепарові та Личакові⁸. Також письменник казав, що були й центрові батяри, однак інші відомі мені дослідники такої інформації не подають. Хіба що в центрі батяри стали жити, коли ця субкультура шляхом популяризації та міфологізації набула позитивних конотацій, адже відомо, що спочатку до батярів ставились просто як до злодіїв, але про це згодом.

---

⁷ Голик Р. Між різними етнічними світами?: міський фольклор Львова, аргументи та міф батяра у 20—30-х рр. XX ст. // Народознавчі зошити. Львів, 2015. с. 770.

⁸ Винничук Ю. Записала Пакош І. Унікальність львівських батярів: міфи та реальність [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://galinfo.com.ua/articles/unikalnist_lvivskyh_batyariv_mify_ta_realnist_78999.html (29.11.2010).

Личаківські батяри були чи не найвідомішими. Загалом про цей район Львова часто згадують. Наприклад, Іван Крип'якевич у книзі «Історичні проходи по Львові» говорив⁹, що жителі Личакова вирізнялися відвагою, гарячою вдачею і своїми бійками. Крип'якевич також згадував про окремих личаківських персонажів, які прославились любов'ю помахати кулаками і силою. Серед таких персонажів були Куба Пельц, Антін Плецьон, Грінер.

Личаків згадував і Адам Краєвський у «Львівських передмістях», якого цитувала Уршуля Якубовська. Він писав¹⁰ про те, що тамтешні жителі грали на гармоніях, а як не було гармоній — то хоч на бляшаних кришках. Краєвський також згадував гучні личаківські забави. Автор «Історичних проходів по Львові» також виділяв вміння жителів Личакова розважатись щонеділі і на свята. Особливу увагу Крип'якевич приділив весіллям¹¹. На личаківське весілля гостей кликали два дні підряд: спочатку наречена зі старостою, а другого дня дружби. Третього дня гості присилали різну птицю у подарунок, що означало згоду на запрошення. А весільний день починався з процесії з музикантами і святкування тривало дуже довго та гучно. Нехай Крип'якевич жодного разу не вжив слова «батяр», його опис Личакова перегукується з уявленням про батярів як частими учасниками бійок і гучних забав.

У «Міфі львівського батяра» Уршуля Якубовська цитувала¹² Юзефа Вітгліна. У «Моєму Львові» він писав, що батяри були не лише дітьми з вулиць, але могли походити і з інтелігентних родин. Та й самі батяри могли стати професорами і парламентарями, як сказав Юрій Винничук у своїй

---

⁹ Крип'якевич І. Личаків. Львів: Каменяр, 1991, с. 99.

¹⁰ Якубовська У. На сторінках спогадів // Міф львівського батяра / пер. з польської Цівкач О. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2017, с. 183.

¹¹ Крип'якевич І. Личаків... с. 100.

¹² Якубовська У. На сторінках спогадів... с. 228.

лекції¹³. Також він згадував про батяра-священника Мирослава. А Генрик Фогельфенгер¹⁴, відомий своїм персонажем-батяром Тоньком з передачі «Весела львівська хвиля», у документальному фільмі про нього, який називається «Тонько або історія про останнього батяра», розповідав про те, як вивчився на адвоката.

Слово «батяр» не має якогось одного визначення. Він складається з різноманітних суперечностей. Злодій, але чесний і справедливий. Романтик, але любитель погуляти з різними жінками. П'яниця, але захисник міста. Любитель помахати кулаками, але навдивовижу порядний. Польські словники подають дуже багато визначень для батяра, серед яких шибеник, гульвіса, шахрай, волоцюга, розпусник. Однак, як писала дослідниця Якубовська¹⁵, що перед Першою світовою, що перед Другою, в українських словниках не було визначень слова «батяр», хоч відомо, що ним користувались. Зокрема використовували жіночу форму «батярка» на позначення розпусної жінки. А в сучасній «Енциклопедії Львова» про батярів написано¹⁶, що вони «спритники, бешкетники, представники львівської вуличної субкультури першої третини ХХ ст.».

Етимологія слова «батяр» також не викликає згоди в суспільстві. Хоча багато людей, зокрема дослідників, поділяє думку, що термін має угорське корені. Історик і антрополог Володимир Окаринський писав¹⁷, що форма «батяр» скоріш за все народилась у Львові, але походить від угорського

---

¹³ Винничук Ю. Записала Пакош І. Унікальність львівських батярів: міфи та реальність...

¹⁴ Stępiński W. Tonko czyli legenda o ostatnim basiarze [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=e6_Wbzf_zA (30.03.2012).

¹⁵ Якубовська У. Родовід // Міф львівського батяра... с. 11.

¹⁶ Енциклопедія Львова. Т. 1 / За ред. А. Козицького та І Підкови. Львів: Літопис, 2007, с. 190.

¹⁷ Окаринський В. Яндрус, антек, махабунда та інші. Українська і локальні рецепції субкультури «батярів» на тлі конструювання модерного міту батярів і старої маргінальності (друга половина ХІХ ст. — 1939 р.)...

«betyar». Словник Britannica¹⁸ перекладає слово «betyar» як «угорський розбійник». До Львова слово могло потрапити через ромів або угорських жандармів. А під кінець XIX століття трансформувалося й обросло новими сенсами. Спочатку це поняття мало лише негативну конотацію, але воно розвивалось і згодом батяри стали позитивними персонажами, зайнявши чільну позицію в міфі про Львів.

Окаринський¹⁹ також наводить інший варіант походження слова «батяр» — балканський. Дослідник цитує текст Зигмунда Мілковського, котрий писав про батярів в Сербії. І це була перша згадка батярів в літературі.

Складно сказати, що означає слово батяр, звідки воно прийшло до Львова і коли. Проштудіювавши багато різних джерел, можна припустити, що слово у Львові з'явилось десь наприкінці XIX століття, маючи тоді лише негативне забарвлення, з роками частішало у вжитку і після Першої світової війни почало набувати позитивного забарвлення і обростати міфами. Однак все, що стосується батярів, немає однозначної відповіді. В'ячеслав Опалек, автор «Нарисів минулого Львова», вважав²⁰, що батяри у Львові були ще з початку XIX століття. Описуючи батярів, автор назвав їх обірванцями, ласими на всілякі безкоштовні розваги, але також відзначив оригінальність дотепу і зовнішнього вигляду. Опалек зіставив колишніх батярів із на той момент (1930-ті) сучасними. З його цитати, яку наводить Уршуля Якубовська, видно, що колишніх батярів автор також сприймає радше позитивно.

Уршуля Якубовська у своїй праці також писала про походження терміну. Сама авторка схиляється до угорської версії, однак на початку 1970-х

---

¹⁸ Encyclopaedia Britannica [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.britannica.com/topic/betyar>.

¹⁹ Окаринський В. Яндрус, антек, махабунда та інші. Українська і локальні рецепції субкультури «батярів» на тлі конструювання модерного міту батярів і старої маргінальності (друга половина XIX ст. — 1939 р.)...

²⁰ Якубовська У. Родовід... с. 13.

років у лондонському журналі на цю тему серед поляків-емігрантів точилися запеклі дискусії. Люди все надслали листи в редакцію, пишучи свої припущення щодо історії терміну. Наприклад, Теодозія Лісевич стверджувала²¹, що вона пам'ятає, що слово «бацяж» походить з Кульпаркова, де було багато робітників, котрі виробляли батоги. І саме через те їх усі боялися. Адже ж вони використовували свої вироби, як зброю.

Тадеуш Ольха-Новотарський взагалі пам'ятав батярів з Івано-Франківська²² (у той час Станіславова). Усі тоді знали й використовували це слово під час сварок, зокрема і в жіночому роді. І в своєму листі пан Тадеуш сумнівався, чи слово «батяр» прийшло зі Львова до Івано-Франківська, а чи навпаки.

Частині колишніх львів'ян, зокрема Казімежу Шлену, дуже не подобався той факт, що слово перш за все позначало вуличників і різного штибу злодюжок. Адже не один поважний польський пан гордо називав себе в той час батяром, підкреслюючи свою приналежність до «львівських дітей». Пан Шлен у листі писав, що «Якщо батяр походить від вуличника, не буду більше пишатися батярською вдачею».²³

Однією з найцікавіших і водночас найхимерніших теорій походження слова «батяр» є теорія про те, що вони є нащадками перських кочівників бахтіаріїв²⁴.

«Батяр» — поняття дуже таємниче. Ніхто точно не скаже, що воно означає, звідки походить, якими є ті батяри, як вони виглядали. Раніше скільки було людей — стільки й існувало визначень цього терміну. Однак, звісно, це не єдине слово на позначення шибеника. В різних містах існували

---

²¹ Там само. с. 27.

²² Там само. с. 28.

²³ Там само. с. 31.

²⁴ Там само. с. 22.

свої аналоги батярів. Та й в самому Львові їх називали по-різному. (той же антек).

У Коломиї, місті Івано-Франківської області, місцевих шибеників називали іванками або йванками. Це хлопці з міста, які робили збитки. Особливо надокучали селянам, які приїжджали до Коломиї на базар. Існувала також жіноча форма. Від слова «іванки» походять такі поняття як «йванити» (тобто красти) та «Іванова хата» (тобто в'язниця). Цей термін існував ще відносно недавно — до 1970-х років. Краєзнавець Микола Савчук писав²⁵, що коломийські розбійники відрізнялися від львівських своєю цинічністю, однак таке враження, мабуть, було від того, що другі були і, ймовірно, залишаються надміру романтизованими. Більшість відомих батярських пісень, де оспівується їхня відвага, гумор і шляхетність, були створені не самими батярами, а радше шанувальниками міфів про батярів.

У Тернополі та містах поруч розбишак кликали махабундами. Подібна форма була поширена й у Львові. Наприклад Генрик Фогельфенгер, розповідаючи про свої шкільні роки, називав²⁶ себе батяром і махабундою. Тернопільські махабунди чинили збитки, не цурались непевних підробітків таких як контрабанда, а ще ділилась на порядних і більш цинічних. Порядні, наприклад, били розбишак на весіллях, а гірші було чисто злодіями і бандитами. Махабунди мали свою говірку, котра нічим не поступалася батярському балаку. Серед цікавих махабундських слів, котрі наводить Володимир Окаринський²⁷, є біба (пиятика), парафія (хороша компанія) і пасіят (шаленець).

---

²⁵ Окаринський В. Яндрус, антек, махабунда та інші. Українська і локальні рецепції субкультури «батярів» на тлі конструювання модерного міту батярів і старої маргінальності (друга половина XIX ст. — 1939 р.)...

²⁶ Stępiński W. Tońko czyli legenda o ostatnim baciarze...

²⁷ Окаринський В. Яндрус, антек, махабунда та інші. Українська і локальні рецепції субкультури «батярів» на тлі конструювання модерного міту батярів і старої маргінальності (друга половина XIX ст. — 1939 р.)...

Звісно, у кожного міста були свої шибайголови, але лише львівські батяри здобули надзвичайно велику популярність. З часом слово «батяр» проникло й в інші міста Галичини, вживаючись поряд із тими, які вже існували. Цьому посприяли зокрема персонажі-батяри, котрі в міжвоєнний період стали з'являтися на сторінках журналів і на радіо.

РОЗДІЛ II

Творення батярського міфу

2.1 Популяризація образу батяра і міф про батяра як захисника Львова

Найбільшої міфологізації батяри зазнали у міжвоєнний період. Зростаючи після Першої світової війни популярність цієї субкультури Роман Голик пов'язує²⁸ з тим, що міський фольклор творить як усна культура, так і література. Література, «усвідомивши» фольклор починає ним надихатись, користуватись і відстань між ними стирається.

Наприкінці XIX століття далеко не кожен мешканець Личакова асоціював себе з постаттю батяра. І тодішні тексти не використовували цей термін. Навіть автори, котрі описували Личаків (котрий згодом стане одним з найвідоміших батярських районів). Наприклад у 1896 році було видано книгу Шнюра-Пепловський «Замальовки Кракова і Галіції», де автор зокрема описує²⁹ личаківські місця для розваг, але жодного разу не згадує про батярів.

Про те, що слово «батяр» тоді вже було у вжитку, свідчить преса. Чимало сатиричних журналів наче і згадували батярів, але ця постять там з'являлась нечасто, а якщо й з'являлась, то часто під іншою назвою. Річ у тім, що інтелігенція, котра читала ті сатиричні журнали, не була зацікавлена в бандитах. Водночас можна помітити, що разом зі зміною ставлення до батярів виросло зацікавлення ними.

«Поценгель» (Pocięgiel), який виходив у Львові з 1911 по 1934 відіграв важливу роль в створенні міфу про батярів. Журнал використовував львівський балак. З'явився персонаж Юзько Цюхрай, який грав на гармоніці. Був завсідником кнайп і падкий на жінок — тобто правдивий львівський

---

²⁸ Голик Р. Між різними етнічними світами?: міський фольклор Львова, арго та міф батяра у 20—30-х рр. XX ст... с. 767.

²⁹ Якубовська У. На сторінках спогадів... с. 181.

батьяр. І, звісно, він говорив батьярським балаком, однак недовго. Уршуля Якубовська припустила³⁰, що редактори «Поценгля» усвідомили, що зарано шукати читачів, котрі послуговуються цією говіркою на щодень, а інтелігенція її ще не готова була прийняти. Юзькові Цюхраю лишили дещицю балаку, але він став дуже вилизаний.

Юзько все розповідав про свої пригоди. Про свої численні закоханості, про те, як він втратив домівку, про людей, які його погано приймали. Якубовська писала³¹, що в той час у Львові батьярувати було важко. У сварках з різними людьми, Юзька часто називали батьяром, ображаючи його.

Юзькові Цюхраю періодично змінювали образ, то дозволяли говорити балаком, то знову робили його мову чистішою. Через певний час у Юзька з'явився друг — Марцін Залєвайко, теж батьяр. Вони часто разом випивали, а Юзько вчив Маціна як жити. Другий батьяр був не такий метикуватий, як його друг. Персонажі-батьяри з різних журналів, фільмів та передач часто з'являлися парами, в яких один був хитрий і розумний, а другий простакуватий. Так само було й у двох чи не найвідоміших батьярів Галичини Щепка і Тонька. Та перш ніж я почну говорити про цих двох, варто згадати про велике протистояння українців та поляків.

Попри те, що Львів початку ХХ століття у ностальгічних спогадах багатьох людей є містом привітним і дружним, тодішня реальність була не такою веселою. Роман Голик у своїй статті писав³² про те, що з тодішньої говірки видно ставлення різних етнічних груп одне до одного. Поляки називали українців гайдамаками, українці поляків ляхами. Для українських

---

³⁰ Якубовська У. На сторінках преси... с. 78.

³¹ Там само... с. 95.

³² Голик Р. Між різними етнічними світами?: міський фольклор Львова, аргументи та міф батьяра у 20—30-х рр. ХХ ст... с. 774-775.

селян були свої узагальнення — усі хлопці були грицями, а дівчата маланками.

Юрій Винничук у лекції заявляє³³, що половина львівських батярів у боях за Львів у 1918 році перейшли на бік української армії. Проте поляки, вважаючи Львів і його міфи своїми, створили образ батяра як захисника саме польського Львова. Роман Голик писав³⁴, що після польсько-українського протистояння поляки творили образ сильного міста, яке може протистояти ворогам. Якубовська також писала про це, наводячи³⁵ уривок такої батярської пісні:

А коли Русин злий
На наш Львів напав
То йому батяр львівський
Зараз удповідав

Батяри зображувались здебільшого аполітичними. Перш за все вони були патріотами Львова. Коли батяри та їхній балак популяризувався серед інтелігенції, це допомагало творити локальний патріотизм. Привабливий образ львів'янина, як чогось окремого й оригінального. Суто львівського. Однак для значної кількості жителів місто був виключно польським, отож польські батяри, відповідно, захищали польський Львів.

Але батяри належали до різних верств населення. Батярський балак та міф популяризувала й українська інтелігенція. Можливо Юрій Винничук перебільшив, сказавши, що половина батярів перейшли на бік української армії в 1918 році, однак справді серед цієї субкультури були й

---

³³ Винничук Ю. Унікальність львівських батярів: міфи та реальність...

³⁴ Голик Р. Між різними етнічними світами?: міський фольклор Львова, арго та міф батяра у 20—30-х рр. XX ст... с. 769.

³⁵ Якубовська У. На сторінках преси... с. 58.

патріоти-українці. І вони з'явилися ще перед Першою світовою війною.

Володимир Окаринський у статті згадував про українізацію батярів. Левко Лепкий писав³⁶, що організатор товариства «Січові Стрільці II» зацікавив з-поміж усіх також і батярів. Один з них, котрого називали Цястечком, уславився як герой. Однак точна кількість батярів серед січових стрільців невідома.

Під час польсько-українського протистояння частина батярів підтримувала Україну. Знову ж таки, чисельність визначити складно, однак відомо, що батяри проводили українське військо львівськими вулицями, у яких ліпше орієнтувались. Окаринський писав³⁷, що якщо перед 1918 роком батяри були радше чимось однорідним, то після боїв за Львів розділилися на поляків і на українців.

Юзько Цюхрай з «Поцєнгля» великої ваги польсько-українському протистоянню не надавав. Уршуля Якубовська писала³⁸, що читаючи лише розповіді Юзька в журналі, не подумаєш, що сталося щось важливе у листопаді 1918 року. Зате своїм легким ставленням до життя персонаж допомагав львів'янам пережити тяжкий час після війни. Однак задля збереження популярності, Юзько мусив покинути свою аполітичність. У 1920 році під час польсько-більшовицької війни Цюхрай зі своїм другом Залєвайком подались до війська, де героїчно бились.

Подібні до Юзька персонажі з'являлись і в інших гумористичних журналах. Часто редакції навіть користувались його іменем та прізвищем (трохи видозміненим), бажаючи паразитувати на популярності персонажа. Однак Юзько Цюхрай з «Поцєнгля» залишався найвідомішим аж доки не

---

³⁶ Окаринський В. Яндрус, антек, махабунда та інші. Українська і локальні рецепції субкультури «батярів» на тлі конструювання модерного міту батярів і старої маргінальності (друга половина XIX ст. — 1939 р.)...

³⁷ Там само.

³⁸ Якубовська У. На сторінках преси... с. 98.

з'явилися передача «Весела львівська хвиля». Власне, Юзько Цюхрай зник водночас з появою Щепка й Тонька, котрі «народилися» 1933 року (цей рік наводить Уршуля Якубовська³⁹, Генрик Фогельфенгер⁴⁰ говорив про 1932 рік, а Єжи Габеля та Софія Курзова уточнювали⁴¹, що в 1932 році з'явилася програма «Весела львівська неділя», а в 1932 році її було переназвано «На веселій львівській хвилі») з легкої руки Віктора Будзинського та команди Львівського радіо.

2.2 Щепко і Тонько як головні популяризатори міфу про батярів

Щепка й Тонька грали Кадімеш Вайда і Генрик Фогельфенгер. У документальному фільмі про останнього львівського батяра, Фогельфенгер розповідав⁴², що імена персонажів пов'язані з місцевістю, з якої походив кожен з них. Вайда жив біля Городоцької, де стоїть костел Ельжбети (церква святих Ольги та Єлизавети), який схожий на віденський собор святого Степана, відтак Вайда став Щепком. А Фогельфенгер був з Личакова, де знаходиться костел святого Антонія, тому став Тоньцем.

«Весела львівська хвиля» йшла кожної неділі о 9 вечора. У той час вулиці порожніли, адже всі поспішали слухати веселі історії з життя Щепка й Тонька. Вони прославились не лише у Львові, але й на всю Польщу. Якубовська їхню популярність пояснює⁴³ тим, що Щепко і Тонько транслювали особливу львівськість, якої не було у Юзька Цюхрая і Марціна Залєвайка. Нарешті батяри заговорили повноцінною говіркою. До того львівський балак популяризувався у книжках, журналах, піснях. З роками образ батяра ставав все принаднішим для широкої публіки, зокрема завдяки

---

³⁹ Там само. с. 117.

⁴⁰ Stępiński W. Tońko czyli legenda o ostatnim baciarze...

⁴¹ Habela J., Kurzowa Z. Geneza, źródła melodii i zarys historiografii piosenki lwowskiej... s.69-70.

⁴² Stępiński W. Tońko czyli legenda o ostatnim baciarze...

⁴³ Якубовська У. На сторінках преси... с. 118.

творенню міфу про батяра як захисника Львова. Як висловився Роман Голик⁴⁴: «Пропаганда «балаку» у середовищі львівської інтелігенції розвивала також і місцевий патріотизм. Так розвинувся образ ідеального львів'янина, який живе у власному, оригінальному мовному світі». Особливе демонстрація львівськості «Веселою львівською хвилею» викликало почуття ностальгії за довоєнним «столичним» містом.

Щепко й Тонько з'являлись не лише на радіо. З ними зняли три фільми: «Буде краще» у 1936 році, «Волоцюги» у 1939 і «Серце батяра» також у 1939. Останній, на жаль, не зберігся. Плівки згоріли у Варшаві під час Другої світової війни.

«Волоцюги» стали культовими. Романтизоване зображення батярів і Львова припало до смаку всій Польщі, а пісня «Тільки у Львові» («Тylko we Lwowie») стала гімном міста.

Єжи Габеля та Софія Курзова зібрали багато батярських пісень у своїй книзі. Зокрема три пісні з фільмів про Щепка й Тонька. Фільм «Серце батяра», як я вже написала, не зберігся. Однак залишилася однойменна пісня, слова якої написав Емануель Шлехтер, а музику Генрик Варс⁴⁵:

Mówci, co chceci,
ni ma na świeci,
joj, jak sercy batiara.
Prosty, utwarty,
nawieny warty,
joj, jak sercy batiara

Саме цими словами ностальгійно починається фільм про Генрика Фогельфенгера, котрий грав у фільмі Тонька. А в 2010 році у Віктора

---

⁴⁴ Голик Р. Між різними етнічними світами?: міський фольклор Львова, арго та міф батяра у 20—30-х рр. ХХ ст... с. 770.

⁴⁵

Морозова та бенду «Галичина» вийшов альбом «Серце батяра», якому була ця пісня⁴⁶, перекладена Юрієм Винничуком:

Що не кажіте –
Нема на світі,
Йой, як серце батяра.
Просте, відверте,
Деколи вперте,
Йой, то серце батяра

Велика війна вдруге сколихнула співоче місто. Але «Весела львівська хвиля» не припинила своєї роботи, лише видозмінила, зробившись мандрівним театром. «Весела львівська хвиля» виступала перед польськими біженцями. Спочатку без Генрика Фогельфенгера, однак і він згодом доєднався. У 1940 році трупа пересувного театру перебралась до Франції, а згодом до Шотландії, де виступала перед польськими солдатами. Щепко і Тонько незмінно перебували у хорошому гуморі, піднімаючи його іншим. Воєнна «Весела львівська хвиля» згодом припинила своє існування, учасники пороз'їжджались хто куди⁴⁷.

Львів'яни в еміграції тужили за рідним містом, періодично повертаючись до образів батярів, котрі символізували щасливе безтурботне співоче життя у Львові. Як тільки з'явилась можливість, Адам Барон (вроцлавський лікар, який походив зі Львова) додав⁴⁸ до вроцлавської передачі двох персонажів: Юзька Штибулета з Замарстинова і Міська Панягу з Личакова, які послуговувалися балаком і співали старих львівських пісень. Ружевиц, уродженець Львова, у Канаді з 1970-х років вів передачу на радіо,

---

⁴⁶ Див. Додаток 1.1.

⁴⁷ Якубовська У. У радіопередачах та в кінофільмах... с. 172-173.

⁴⁸ Там само. с. 175-176.

яка називалась «Польська хвиля на Тихому океані», на які розповідав зокрема про батярів в еміграції.

В еміграції багато львів'ян називали себе батярами, асоціюючи їх перш за все з тією особливою львівською оригінальністю. Генрик Фогельфенгер у документальному фільмі 1988 року згадував Львів з неабияким теплом, яке давало певність, що львів'яни навіть в еміграції залишалися львів'янами. Поляки ще довго творили міф про батяра й міф самого Львова. Гадаю, що зокрема їхня ностальгія за цим магічним містом змушувала їх і після здобуття Україною незалежності, прагнули «повернути» Львів Польщі. Однак туга польських львів'ян в еміграції базується не так на реальності, як на міфі про ідеальне місто над Полтвою, де всі жили дружно, співали пісні, а труднощі сприймалися з цілковито батярським гумором.

2.3 Доля міфу про батярів у Львові після Другої світової війни

Роман Голик писав⁴⁹, що після Другої світової війни природне середовище для творення балаку і загалом батярського фольклору зникло. Залишився один міф, який у поляків трансформувався у ностальгію за втраченим Львовом, а для українців згодом став способом бороти радянську спадщину. Але до того часу в контексті батярської субкультури було затишшя. Однак кримінальна культура Львова продовжувала розвиватись.

Ілько Лемко в статті «Радянські батяри»⁵⁰ продовжує творити міф про батярів, називаючи їх робінгудами і кажучи, що після того, як Львів став частиною Радянського союзу, до міста прибули кримінальники з решти союзу, котрі чинила вбивства і розбої.

---

⁴⁹ Голик Р. Між різними етнічними світами?: міський фольклор Львова, аргументи та міф батяра у 20—30-х рр. XX ст... с. 775.

⁵⁰ Лемко І. Радянські батяри [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/102176> (15.12.2020).

На початку ХХ століття батяри жили в різних районах Львова. Були, наприклад, личаківські, замарстинівські чи клепарівські батяри. У Львові в 1970-х з'явилась нова субкультура хуліганів-кримінальників. Ілько Лемко перелічив⁵¹ назви кримінальних районів Львова, серед них були «...Хрест (район Київської та Енгельса (тепер Коновальця) і Рокс (палац культури залізничників)... Далі був Гроб (район вулиці Тургенєва, нині Героїв УПА, до заводу телеграфної апаратури), потім район Окружної та заводу Львівсільмаш, ще далі – ДОК; разом із Гробом завжди була Штахета (район заводу кінескопів) і ворогували вони зазвичай з Левандівкою».

У той час, як сказав⁵² Морозов в одному інтерв'ю, у Львові нічого не відбувалося і місто було ще заспанним. Однак до його пробудження доклався Віктор Морозов та компанія інших діяльних людей, з котрими Морозову пощастило познайомитись.

На Погулянці у Львові колись⁵³
Три файних хлопа на пиві зійшлись.
Що з цього вийшло, лишень подивись –
Хлопці створили театр "Не журисть!"

Це сталося у 1988 році, а трьома хлопцями були Віктор Морозов, Андрій Панчишин і Юрій Винничук. Театр «Не журисть» здобув миттєву популярність, він виступав по всій Україні та навіть за кордоном. Добрався театр аж до Штатів, хоч в часи Радянського Союзу це було нелегко. І, за словами Морозова⁵⁴, це вперше якийсь колектив з радянської території зміг виїхати за кордон без супроводу КДБ.

---

⁵¹ Там само.

⁵² Про альтернативний Львів та відродження батярських пісень розповідає Віктор Морозов у розмові з Устею Стефанчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://culture.pl/ua/stattia/viktor-morozov-batiarski-pisni-nikhto-ne-maye-sobi-prysvoiuvaty> (29.07.2021).

⁵³ Див. Додаток 1.2.

⁵⁴ Неборак Б. Кожен час має свій проект [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/23829> (26.03.2014).

У 1989 році з'явилась вистава «Картотека пана Бадзя» від театру «Не журисть»⁵⁵. До неї Юрій Винничук написав пісню «Львівське пиво», уривок з якої я вже наводила. Вистава була кабаревою, отож до неї якнайкраще пасувала пісня про пиво з приспівом⁵⁶:

Бо львівське пиво – то є кляса,
Робить з хлопа супераса.
Вип'єш гальбу – і вже фраср, хо-хо!
А музичка грає штаер.

І було в тій пісні щось таке істинно батярське, що якимось Юрій Винничук почув, як її оголошують на сцені площі Ринку, називаючи стародавньою львівською піснею.

Наприкінці 1980-х досі існувала цензура і контроль, отож цілком вільно театр «Не журисть» не міг. Преса намагалась його дискредитувати, а кожна програма перевірялася. Однак учасники театру розв'язували всі проблеми з батярською хитрістю.

Батярська субкультура справді затихла у Львові після його «звільнення» більшовиками, однак її тяглість зберігалася. Власне, йдеться радше про тяглість міфу про батяра. У Львові ще довго залишались люди, які пам'ятали ажіотаж навколо Щепка й Тонька і ностальгували за особливою львівськістю. У пам'яті залишались також батярські пісні. Віктор Морозов своє батярство набув⁵⁷ зокрема в гуртожитку, де познайомився із завгоспом паном Юзьом і пані Зосею, котрі співали батярських пісень. Морозов згадував, що окрім них, зустрічав на своєму шляху інших батярів чи їхніх нащадків, тому ця культура справді зберігала тяглість у Львові, попри всі перешкоди. Андрій Панчишин,

---

⁵⁵Винничук Ю. Батяр з Пекарської [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://zbruc.eu/node/42507> (13.10.2015).

⁵⁶ Див. Додаток 1.2.

⁵⁷ Про альтернативний Львів та відродження батярських пісень розповідає Віктор Морозов у розмові з Устею Стефанчук...

котрого Віктор Морозов вважав правдивим батяром, мав у собі глибоку ностальгію за тим Львовом, якого він насправді ніколи не бачив. Ця ностальгія передавалась львів'янами з покоління в покоління. Туга за старим багатокультурним співочим містом.

У приклад хочу навести уривок із одного такого дуже львівського і дуже ностальгійного тексту Андрія Панчишина⁵⁸:

Коли ше на корзо ходили батяри
На Сихови вуйки пасли баранів
А люди співати могли без водяри
Бракує, панове, мені давних днів

То ніколи си не верне
Скорше світ си переверне
Так ніколи вже не буде
Не то місто
Не ті люди

То було так давно...

---

⁵⁸ Винничук Ю. Батяр з Пекарської...

РОЗДІЛ III

Міф про батярів як частина українського Львова

3.1 Відродження, українізація та актуалізація міфу про батярів

Пісня Андрія Панчишина закінчується сумно. «То було так давно» говорить нам, що ті давні такі принадні дні більше не повернуться. Сумно визнавати, але це правда. Львів більше ніколи не буде таким. Більше того, він таким і не був. Андрій Панчишин своєю піснею транслиував міф про райське місто над Полтвою, про який писали й Уршуля Якубовська, і Роман Голик, і багато інших дослідників. Натомість здобуття Україною незалежності відкрило простір для творення не лише історії, а й нових міфів.

Андрій Панчишин писав нові батярські тексти, Юрій Винничук деколи теж, але часто також передавав і осучаснював. Віктор Морозов познайомився з гуртом «Галичина» і вони стали грати батярські пісні. Однак, як я вже згадувала, немає достовірної про батярську субкультуру. Усі знання про них базуються здебільшого на міфах, а ще батярських піснях, однак автентичного вуличного фольклору збереглося небагато. До нас в більшості дійшли тексти міжвоєнного періоду, написані поетами. Морозов, Винничук та інші почали не просто творити батярський міф, вони творили міф про міф.

Віктор Морозов разом із бендом «Галичина» у 2002 році записали альбом з українізованими батярськими піснями. І практично одразу поїхали презентувати його у Прагу⁵⁹. Презентували вони його 12 листопада на мультикультурному кабаре. Того вечора виступав також ансамбль варшавського театру з батярськими піснями. Поляки українізацію батярівок

---

⁵⁹ Леонтієва Я. Інтерв'ю з Віктором Морозовим // Пороги. №4. Прага, 2002, с. 9-12.

зустріли позитивно. Морозов розповідав⁶⁰, як наприкінці вони разом співали «Тільки ві Львові» по куплету кожен своєю мовою.

Другий альбом батярських пісень з'явився у 2010 році. Називається «Серце батяра» і містить як переклади, так і сучасні пісні. А вже в альбомі 2013 року «Батярський блюз» є виключно нові пісні⁶¹.

Батярські пісні повернулися до Львова. А разом із ними відновились батярська культура, хоч і у видозміненому вигляді. У 2008 році було започатковано фестиваль «День батяра». 1 травня відвідувачі свята мали можливість покрасуватись у ретро-вбранні, поспілкуватися з братами Радковцями, потанцювати по-батярськи, спробувати свої сили в батярському тирі. «День батяра» існував з 2008 до 2015 року. На сайті фестивалю⁶² є інформація про події 2008, 2009, 2010 і 2013 років, коротка довідка про батярів, фотографії з подій і словник батяра. З 2010 року в «Дня батяра» з'явився фейсбук і вся необхідна інформація про події, які відбувались у межах фестивалю, з'являлись там.

Про братів Радковців варто сказати трохи більше, адже вони є важливими носіями міфу про батярів. Іван та Петро Радковці обидва краєзнавці, екскурсоводи і професійні львів'яни. На жаль, Петро Радковець помер у лютому цього року. Петра Радковця часто можна було побачити на вулицях Львова з доглянутими закрученими вусами, у костюмі, капелюсі та з ціпком. Деякі рецензенти мого опитувальника, про який детальніше йтиметься далі, при описі батярів говорили про ціпки, капелюхи та камізельки. В одній із відповідей навіть були описані черевики з білими носачами, а Петро Радковець носив дуже подібні.

---

⁶⁰ Неборак Б. Кожен час має свій проект...

⁶¹ Про альтернативний Львів та відродження батярських пісень розповідає Віктор Морозов у розмові з Устею Стефанчук...

⁶² <https://web.archive.org/web/20130126232429/http://www.batyar.lviv.ua/>

Петро Радковець проводив екскурсії різними куточками Львова, зокрема і Сиховом. Організовував тури переселенцям та військовим⁶³. Ділився своєю любов'ю до Львова як з гостями міста, так і з місцевими, адже навіть живучи багато років у Львові, можна багато чого про нього не знати.

Іван та Петро Радковці є одними з найвідоміших батярів Львова. У міжвоєнний період батярів у журналах, а згодом на радіо зображували істинними патріотами рідного міста. Вони були символом Львова. І ця особлива львівськість притаманна також братам Радковцям. І вони нею радо діляться з людьми довкола. У 2015 видали книгу для сімейного читання з казками-легендами про Львів, котра називається «Таємниці львівських левів»⁶⁴.

Брати Радковці були активними учасниками «Дня батяра» і мали посвідчення батярів. Такі посвідчення раніше можна було купити за 20 гривень. Воно засвідчувало, «що Ви є справжнім батяром, який любить файну забаву, справжній поціновувач гарних кобїт, почесний гість у всіх кнайпах, цінує добрі буцики, любить гарний дотеп та вмїє повеселити себе та свою компанїю і є почесним гостем на Святї Батяра». Його можна було замовити на сайті, заповнивши анкету. У 2015 році завдяки посвідченню батяра протягом чотирьох днів (1-4 травня) можна було отримати знижку в торговому центрі «Роксоляна»⁶⁵.

На «Дні батяра» завжди лунала музика, ходили гарно вбрані люди, а оголошення про подїю писали говїркою. Окрїм танцїв, типу та їнших розваг,

---

⁶³Доротич М. Він закохував у Львів всіх [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wz.lviv.ua/life/483727-pomer-petro-radkovets> (05.02.2023).

⁶⁴ Сабадишина Ю. Люди твого міста: батяри-Радковці про Львів-Вавилон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://tvoemisto.tv/exclusive/profesiyni_lvivnyany_braty_radkovtsi_pro_lviv_yak_vavylon_batyariv_ta_vivnu_71948.html.

⁶⁵ Див. Додаток 2.

можна було отримати нагороду за найкращий жіночий та чоловічий образи, а також за найліпші вуса та бороду.

До того як батярська культура стала відновлюватися у Львові, про батярок-жінок практично нічого не було відомо. Уршуля Якубовська писала⁶⁶, що так могли називати жінок легкої поведінки. Також звання батярки могла здобути дівчина, котра була подругою батяра. Інформації про жінок, які колись були повноправно були залучені в шляхетно-хуліганський спосіб життя міфологізованих батярів, немає. Але все змінилось після популяризації батярів Морозовим і фестивалем «День батяра». Ймовірно вперше в історії існування батярства жінки не були додатками до батярів, а стали повноцінними батярками.

Чимало людей у своїх спогадах описували батярів як любителів добре погуляти. У Львові часів незалежної України ця любов перейшла на новий рівень завдяки «Дню батяра». У 2012 році п'ятий фестиваль зібрав 75000 людей. Того року його навіть продовжили й він тривав рекордні 5 днів.

На «Дні батяра» завжди лунала музика, ходили люди, вбрані у вінтажний одяг, а оголошення про подію писали говіркою. На святі були музика, танці, можливість купити посвідчення батяра в батярській канцелярії. У 2015 році навіть з'явилися батярські парфуми⁶⁷, які також можна було придбати на фестивалі.

У 2015 році відбувся перший велопроменад «Батяри на роверах»⁶⁸. Того року він проходив двічі: в травні та жовтні. У жовтні 2016 року на

---

⁶⁶ Якубовська У. Родовід... с. 11.

⁶⁷ День Батяра у Львові/Batyar Day in Lviv. Реклама батярський парфумів. Фейсбук, 02.05.2015, https://www.facebook.com/photo?fbid=913431858718940&set=pcb.913432532052206&locale=pl_PL.

⁶⁸ День Батяра у Львові/Batyar Day in Lviv. Перший реторо велопроменад. Фейсбук, 23.04.2014, https://www.facebook.com/119674874761313/photos/a.159320060796794/907715679290558/?locale=pl_PL.

фейсбук-сторінці «Батярів на роверах» з'явилося повідомлення⁶⁹ про те, що свято проводитиметься щорічно в травні і буде приурочене до святкування дня міста. Однак публікації наступних років показують, що подія не завжди проводилась тоді ж, коли й День міста. У 2018 та 2021 роках велопроменад проходив у червні. У 2020 році через пандемію «Батяри на роверах» не відбулись.

Востаннє «День батяра» проводився у 2015 році, уже з 2016 єдиною щорічною батярською подією залишились «Батяри на роверах». Велопроменад став візитівкою Львова, на нього приїжджали люди з різних міст. «Батяри на роверах» мали певні правила⁷⁰ щодо зовнішнього вигляду учасників. Аби бути допущеними на реєстрацію, учасники повинні були виглядати відповідно до події. Чітких параметрів не існувало, варто було просто одягнути щось вінтажне. У 2016 році разом з партнерами «Батяри на роверах» створили шоурум у просторі «Щось цікаве», де можна було придбати вінтажний одяг та аксесуари.

Як я вже написала, «Батяри на роверах» збирали у Львові людей з різних міст. Однак не завжди учасників приваблювала суто батярська атмосфера, а часто можливість одягнути і покрасуватися в ретро-одязі. Велопроменад притягував людей, котрі захоплюються модою попередніх епох. Ймовірно, це можливість зібратися в одному місці з однодумцями.

3.2 Відголоски міфу про батярів у сучасному Львові

З роками щорічна батярська подія втратила свою повноту. Якщо «День батяра» тривав кілька днів, протягом яких були танці, концерти, лекції про

---

⁶⁹ День Батяра у Львові/Batyar Day in Lviv. Повідомлення про новий формат велопроменад. Фейсбук, 01.10.2016, <https://www.facebook.com/batyarynaroverah/photos/a.510883869061476/665690020247526/>.

⁷⁰ День Батяра у Львові/Batyar Day in Lviv. Правила для учасників велопроменад. Фейсбук, 23.04.2019, <https://www.facebook.com/batyarynaroverah/photos/a.510883869061476/1207688089381047/>.

батьярів, можливість отримати батьярське посвідчення, пивний тур і багато чого іншого, то «Батьяри на роверах» скоротились до одного дня і великий акцент робився на зовнішньому вигляді учасників. Можна було здобути нагороди «Слічний фацет» (для чоловіків), «Елеганська кобіта» (для жінок) і «Брильянтовий бахорек» (для дітей).

Увага до свого зовнішнього вигляду батьярам (принаймні тим міфологізованим з журналів) не чужа. Наприклад, Уршуля Якубовська цитувала⁷¹ Юзька Залєвайка, котрий на побачення любив гарно вбратись. А точніше «аліганцько виштывтуватися». Та й в опитуванні, яке я зробила серед львівських студентів, показало, багато респондентів пов'язують певні елементи одягу з батьярами. Тобто міф про батьярів іде попід руку з ціпками і капелюхами чи кашкетами. Це підтверджує зокрема і моє опитування, котре я провела поміж львівських студентів.

Хочу ще раз повернутися в минуле: у 2013 рік в час святкування «Дня батьяра». Того року в межах фестивалю відбулось багато подій: звучали кавер-гурти, проводились танцювальні майстер-класи, а Віктор Морозов з бендом «Галичина» презентував альбом «Батьярський блюз», котрий складався з сучасних батьярських пісень, написаних Андрієм Панчишиним.

VI святкування «Дня батьяра» привабив понад 30000 людей, 675 з яких отримали батьярські посвідчення. Іншою гучною подією фестивалю став пивний тур, у якому взяло участь півтори тисячі гостей свята. Заклади Львова за звання найкращої кнайпи⁷². У «Пивному турі» 2013 року переміг ресторан «The Гриль», якого більше не існує. Серед інших закладів-учасників був «Кумпель». Це одна з львівських кнайп з батьярською тематикою.

---

⁷¹ Якубовська У. На сторінках преси... с.102.

⁷² День Батьяра у Львові/Batyar Day in Lviv. Підсумки VI Міського свята «День батьяра у Львові». Фейсбук, 17.05.2013, https://www.facebook.com/119674874761313/photos/a.159320060796794/526244960770967/?locale=pl_PL.

«Кумпель» з'явився у 2008 році. Якщо зазирнути у «Гвару» від видавництва Старого лева, то можна дізнатись, що кумпель означає приятель. На сайті закладу⁷³ написано про те, що кнайпа пропонує компанійське пиво, автентичну галицьку кухню та особливу батярську атмосферу. В меню «Кумпелю за Оперним» можна знайти зокрема такі страви як «карманадля волова», «пані Бандзюхова з Клепарова» та пиріг «від батярової матері». На логотипі закладу зображений батяр у габіку (капелюх-казанок).

Іншим закладом Львова, який обіцяє батярську атмосферу, є «Батярська реберня». Віднедавна на сітілайтах в центрі можна побачити рекламу «Золотого батону від батяра»⁷⁴ — страви з «Батярської реберні». Офіціанти закладу ходять в кашкетах, а відкриття ресторану було гучним. На нього запросили відомих батярів Петра та Івана Радковців. Перед тим працівники «Батярської реберні» їздили по місту і закликали відвідати новий заклад, співали пісню Гадюкіних «Ми — хлопці з Бандерштату»⁷⁵.

Останній заклад, про який я згадаю, називається «Батяр кебаб». Однак у ньому з батярського є хіба назва, а також вусатий чоловік у кашкеті на лого⁷⁶.

На початку свого дослідження мені здавалось, що кінцевим результатом буде визнання того, що міф про батярів у Львові помер або принаймні заснув. Для того, аби з'ясувати скільки людей ще знає про батярів і у що трансформувався міф про них, я створила опитувальник⁷⁷. Як я вже писала вище, моя вибірка складалась зі студентів, які вчаться у Львові. Я вирішила зосередитись саме на молоді, аби мінімізувати ймовірність впливу ностальгії на результати. Адже мене цікавить саме сучасний стан міфу про

---

⁷³Kumpel Group. Сайт мережі закладів <https://kumpelgroup.com>.

⁷⁴ Див. Додаток 4.

⁷⁵ Див. Додаток 5.1.

⁷⁶ Див. Додаток 5.2.

⁷⁷ Див. Додаток 3.

батярів. І на моє велике здивування, трохи більше половини (трохи у цьому випадку означає більше на одну людину) респондентів не тільки чули про батярів, а й змогли їх охарактеризувати. Багато хто описував батярів як панів, котрі ходять в костюмах, у капелюхах чи кашкетах і з ціпком. Цей образ зокрема підтримують такі заклади як «Кумпель» і «Батяр кебаб».

В опитувальнику⁷⁸ також було питання про те, чи є в респондентів якийсь стереотипний образ зовнішнього вигляду львів'ян. Мене цікавило, чи можуть бути уявлення про зовнішній вигляд мешканців Львова якимось чином пов'язані з уявленням про вигляд батярів. І хоч дехто писав про те, що львів'яни одягаються старомодно (панянки з рукавичками і парасольками, пани в костюмах і капелюхах), це все одно з батярами не корелює.

Респонденти описували батярів як інтелігентних гульвіс та хуліганів. Тобто образ, який з'явився у міжвоєнний період в часі розквіту міфологізації, не надто змінився. Однак зараз, гадаю, залишилась радше картинка. Гуляючи Львовом, можна натрапити на вивіску «Батяр кебабу», де зображений чоловік у кашкеті. Однак назва і кашкет — це все, що є батярського у цьому закладі. А «Батяри на роверах», які востаннє проходили у 2021 році, просто можливість одягнути костюм. Можливо навіть не батярський, а просто старомодний.

Міф непередбачуваний. Він змінюється, зникає чи затихає. Ось уже не «Тільки ві Львові», а «Місто весни» стало львівською піснею, яку знають у Львові та поза Львовом. А одна з респонденток написала, що батяри — це такі творчі люди, інша назвала їх крутою молоддю. Міф неможливо контролювати, відтак неможливо контролювати сприйняття міфу різними людьми.

---

⁷⁸ Там само.

У 2018 році вийшов фільм «Шляхетні волоцюги». Дуже вільний в інтерпретації римейк «Волоцюг» 1939 року. Цей фільм обурих багатьох львів'ян, адже, на їхню думку, зображував батярів неправильно. Режисерка театру-кабаре «Тільки ві Львові» Мирослава Сидор написала листа ⁷⁹депутатці Оксані Білозір з проханням якщо не зупинити, то принаймні втрутитись у зйомки. Цей лист з-поміж усіх підписали брати-краєзнавці Іван та Петро Радковці, Віктор Морозов і Юрій Винничук.

Юрій Винничук висловлював своє обурення «Шляхетними волоцюгами» на своїй фейсбук-сторінці і навіть на «Збручі». Критикував сценарій, написаний неграмотно, зі спотвореним львівським балаком. Критикував також творців фільму, зовнішність і поведінку батярів. А Мирослава Сидор у листі-зверненні обурювалась тому, що батярів показали, як злодіїв. Розгнівані львів'яни прагнули історичної достовірності.

У фільмі «Шляхетні волоцюги» справді немає львівської атмосфери, львівська єврейка у мене більше асоціювалася з одеситкою (таке враження склалось і в Мирослави Сидор). Однак якщо подивитись фільм уважно й до кінця, можна зрозуміти, що це перш за все комедія. Серед росіян, мова яких більше схожа на зіпсовану українську, нацистів-карликів, які гавкають і кидаються в бійку, бійки батярів у слоумоушені годі шукати історичної достовірності.

Юрій Винничук обурювався⁸⁰, що батяри зі «Шляхетних волоцюг» негідно висловлювались привселюдно. Він вважав, що справжні батяри могли лаятись лише у компанії своїх. Ролан Барт писав, що все, що стає міфом, втрачає своє первинне значення. Це сталося і з міфом батярів. Достовірної

---

⁷⁹ Сліпченко К. Батяри, НКВС і Білозір [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zaxid.net/statti_tag50974/ (20.08.2017).

⁸⁰ Винничук Ю. Шляхетні валянки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/69982> (27.08.2017).

інформації про них немає, зате зберігся образ батярів як трохи збитошних, але інтелігентних панів.

З деякою критикою щодо фільму можна погодитись, однак складається враження, що Юрій Винничук та Віктор Морозов забули, що образ батяра дуже міфологізований і що вони самі ж доклалися до творення цього міфу. Та навіть якщо забути про те, що до нас здебільшого дійшли міфи, а не факти про батярів і що неможливо було проконтролювати у якій формі батярський міф міг прийти до режисера Олександра Березаня, дивно ставитись до батярів так серйозно. Адже самих батярів зображали як таких, які ставились до життя з гумором та іронією. А саме добряча порція іронії необхідна для сприйняття абсурду в «Шляхетних волоцюгах». Львів'яни, обурені фільмом, надміру серйозно ставляться до себе, до міста і до тієї картинки Львова, яку вони хочуть бачити і хочуть, щоб так само бачили всі інші. Гадаю, їм потрібно повчитись у батярів вмінню сміятися з себе.

Уршуля Якубовська згадувала⁸¹, як у 1996 році в одному жіночому виданні читачам представили Міхала Осядача, котрого назвали останнім львівським батяром. Міхал Осядач був акордеоністом, який виступав по цілому Радянському Союзу, аж поки його не заслали до Сибіру в 1975 році. Однак за 6 років він повернувся до Львова, а у 1994 році отримав польське громадянство, тоді й переїхав до Варшави. На момент публікації далі грав на акордеоні та виступав. Для Осядчого батяр — це весела, спритна людина, котра охоча до співу і за товариство може хоч душу віддати. Як писала Якубовська, батяра з такими позитивними рисами тяжко знайти, а самому пану Міхалу подобалось, що його зараховують до останніх батярів. До нього останнім батяром назвали Генрика Фогельфенгера у фільмі 1988 року про нього.

---

⁸¹ Якубовська У. На сторінках преси... с. 151-152.

Для поляків міф про батярів став помирати уже наприкінці 1980-х. Натомість саме в цей час у Львові для українців він ожив. Із цим пов'язана діяльність Віктора Морозова, Андрія Панчишина та Юрія Винничука, про яких я уже згадувала. Перекладаючи батярські пісні, вони їх адаптували і вплітали в український контекст. Міф про батярів знову заповнив львівські вулиці і вибухнув фестивалем «День батяра». Нарешті ця особлива львівськість, яку батяри почали транслювати у міжвоєнний час, стала українською.

Віктор Морозов говорив⁸², що ймовірно оце повернення батярського міфу утворилось трохи штучно, однак він же згадував, що у Львові йому траплялись батяри чи їхні нащадки, а балак і батярські пісні він чув у своєму гуртожитку від пана Юзя і пані Зосі. Тобто після Другої світової війни львівський міф про батярів не зник, лише затих. І завдяки Морозову, Панчишину, Винничуку, братам Радковцям знову став повноцінною частиною батярського міфу ще на якийсь час.

Зараз міф про батярів знову трохи затих. Навесні 2022 року після початку повномасштабного вторгнення не пройшов традиційний велопроменад, так само як і в 2023. А в часі великої війни і мови не може бути про таке масштабне святкування, яке було на «Дні батяра». Віктор Морозов давно живе не у Львові і навіть не в Україні, Петро Радковець нещодавно помер. З опитаної мною молоді 50,9% (тобто 28 людей з 27) чули про батярів, двоє з них особисто знайомі з людьми, котрі ідентифікують себе як батяри, а ще четверо просто чули про таких. Є кілька закладів, які містять у собі якісь батярські елементи.

В альбомі «Батярський блюз» є пісня про останнього батяра, яку

---

⁸² Про альтернативний Львів та відродження батярських пісень розповідає Віктор Морозов у розмові з Устею Стефанчук...

написав Андрій Панчишин. Морозов у ній співає⁸³ так:

В ту ніч коли помре остатний батяр
На Личакови згаснут жарівки
На Ринку леви скажуть "насирматер"
І будуть гірко плакати дівки

На цвинтар прийде половина Львова
Провести хлопа на остатний суд
І принесут вінок з Замарстинова
І з Клепарова букет принесут

Приспів:
Батяре, старий батяре
Нам бракує твоєї гітари
Заки серце остатний раз вдари
Заспівай
Заспівай нам батяре
Заспівай нам батяре

Коли у Львові помре останній батяр, для міста це стане справжньою трагедією. Однак він не помре, доки житиме міф про батярів. Наразі у Львові він ніби трохи сонний. Але можливо просто чекає, доки на Погулянці зберуться на пиві три файні хлопці (а чи дівчата) і придумують щось, що покаже — міф про батярів живий і жити буде.

---

⁸³ Див. Додаток 1.2.

ВИСНОВКИ

Мою гіпотезу, висловлену у вступі, великою мірою було спростовано. Міф про батярів справді втратив актуальність, якщо порівнювати із, наприклад, 2012 роком, коли «День батяра зібрав 75000 людей. Однак, на мою думку, Львів може знову стати містом батярів, так само як зараз є містом кави (40/55 респондентів опитувальника згадали про каву у відповіді на запитання про стереотипи та міфи про Львів), кохання, левів, шоколаду і дощу. Просто необхідно, щоб знову з'явилися такі активні агенти, якими були Юрій Винничук (він і досі є), Віктор Морозов та Андрій Панчишин.

З дуже різноманітного і масштабного «Дня батяра» залишились дещо компактніші «Батяри на роверах», які акцент робили на зовнішності, але все одно приваблювали як львів'ян, так і гостей міста. З опитувальника стало зрозуміло, що переважно львів'яни, але також деякі студенти, котрі якийсь час живуть у Львові, чули про батярів і мають якийсь чіткий батярський образ в голові. Також в ході свого дослідження я зауважила, що лише в сучасному Львові жінки стали повноправною частиною батярського міфу.

Батярський міф досі живий. Його зокрема транслюють такі заклади як «Батярська реберня», «Батяр кебаб» і «Кумпель». Досі залишаються люди, котрі називають себе батярами, серед них Іван Радковець. І кілька рецензентів мого опитування ствердили, що або чули про людей, які ідентифікують себе як батяри, або навіть знайомі з ними особисто.

Раніше міф про батярів був майже виключно польським. Але завдяки діяльності Морозова, Панчишина та Винничука міф українізувався, відтак став актуальним для українського Львова.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Barthes R. Myth today // Mythologies /New york: The Noonday Press, 1991, p. 107-160.
2. Habela J., Kurzowa Z. Lwowskie piosenki uliczne, kabaretowe i okolicznościowe do 1939 roku. Kraków: Polskie wydawnictwo muzyczne, 1989, 289 s.
3. Крип'якевич І. Личаків. Львів: Каменяр, 1991, с. 99.
4. Якубовська У. Міф львівського батяра пер. з польської Цівкач О. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2017, 312 с. Кутернога І. Сьвірк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n42texts/swirk.htm> (2006).
5. Енциклопедія Львова. Т. 1 / За ред. А. Козицького та І Підкови. Львів: Літопис, 2007, с. 190.
6. Encyclopaedia Britannica [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.britannica.com/topic/betyar>.
7. Окаринський В. Яндрус, антек, махабунда та інші. Українська і локальні рецепції субкультури «батярів» на тлі конструювання модерного міту батярів і старої маргінальності (друга половина ХІХ ст. — 1939 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://chtyvo.org.ua/authors/Okarynskyi_Volodymyr/Yandrus_antek_makhabunda_ta_ynshi_Ukrainska_i_lokalni_retseptsii_subkultury_batiariv_na_tli_konstrui/ (17.03.2017).
8. Голик Р. Між різними етнічними світами?: міський фольклор Львова, арго та міф батяра у 20—30-х рр. ХХ ст. // Народознавчі зошити. Львів, 2015. с. 767-775.

9. Кутернога І. Сьвірк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n42texts/swirk.htm> (2006).
10. Винничук Ю. Шляхетні валянки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/69982> (27.08.2017). Лемко І. Радянські батяри [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/102176> (15.12.2020).
11. Винничук Ю. Батяр з Пекарської [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://zbruc.eu/node/42507> (13.10.2015).
12. Доротич М. Він закохував у Львів всіх [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wz.lviv.ua/life/483727-pomer-petro-radkovets> (05.02.2023).
13. Сліпченко К. Батяри, НКВС і Білозір [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zaxid.net/statti_tag50974/ (20.08.2017).
14. Неборак Б. Кожен час має свій проект [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/23829> (26.03.2014).
15. Леонтієва Я. Інтерв'ю з Віктором Морозовим // Пороги. №4. Прага, 2002, с. 9-12.
16. Доротич М. Він закохував у Львів всіх [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wz.lviv.ua/life/483727-pomer-petro-radkovets> (05.02.2023).
17. Сабадишина Ю. Люди твого міста: батяри-Радковці про Львів-Вавилон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://tvoemisto.tv/exclusive/profesiyni_lvivyany_braty_radkovtsi_pro_lviv_yak_vavylon_batyariv_ta_viynu_71948.html.
18. Про альтернативний Львів та відродження батярських пісень розповідає Віктор Морозов у розмові з Устею Стефанчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://culture.pl/ua/stattia/viktor-morozov-batiarski-pisni-nikhto-ne-maye-sobi-pry-svoiuvaty> (29.07.2021).

19. Stępiński W. Tońko czyli legenda o ostatnim baciарze [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=e6_Wbzf_zA (30.03.2012).

20. Винничук Ю. Записала Пакош І. Унікальність львівських батярів: міфи та реальність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://galinfo.com.ua/articles/unikalnist_lvivskyh_batyariv_mify_ta_realnist_78999.html (29.11.2010).

21. PravdaTUT Lviv. Батяри на роверах: у Львові відбувся ретро-велопарад. Новини України та Львівщини. YouTube, 14.07.2021 <https://youtu.be/VLl6RePBF2g>.

ДОДАТКИ

Додаток 1:

1.1 Посилання на пісню [Серце батяра](#)

1.2 Посилання на пісню [Львівське пиво](#)

1.3 Посилання на пісню [Остатний батяр](#)

Додаток 2: Афіша до Дня батяра з інформацією про знижки

Додаток 3: Доступ до результатів опитувальника
+ батяри (Responses)

Додаток 4 : Сітілайт з рекламою нової страви у «Батярській реберні»

Додаток 5:

5.1 Посилання на інстаграм «Батярській реберні»

<https://www.instagram.com/rebernya.batyarska/>

5.2 Посилання на інстаграм

https://www.instagram.com/batyar_kebab/

«Батяр

кебабу»